

Bóka Éva

Modernizáció mint társadalomformáló eszme: Európa és Ázsia

Absztrakt: A tanulmány azt kutatja, hogy mit is jelent a modernizáció, mely a globalizációval együtt korunk egy olyan fontos eszméje, melynek társadalomformáló ereje van, s mint ilyen tudományos elméleti rangra tör a nyugatosítás kereteiben. Foglalkozik a modernitás jelenségével általában, és az európai modernitás jelenségével különösen. Vizsgálja az európai modernitás jelenségére adott ázsiai válaszokat. Mindezek alapján elkülöníti a nyugatosítást a modernizációtól. A modernizáció globális jelenség, a nyugatosítás pedig az európai hatalmi elit világgazdasági és kulturális dominanciára irányuló hatalmi törekvése.

Bevezetés: A modernitás mint jelenség

A modernitás gondolatilag három elem kölcsönös egybefonódásán alapul az európai kultúrában: tradicionalizmus – modernitás – posztmodernitás. Mindez azt tanúsítja, hogy az európai gondolkodás megkülönbözteti a régit a modernről, és a modern a lehanyatlóban lévő modernről. Az európai kultúra virágzását megelőző nagy kultúrák, így az egyiptomi, a kínai, a görög és a római, az európaiak szemében tehát régi kultúráknak minősülnek. A görög és a római kor tanulmányozása a klasszikus tanulmányok közé tartozik, míg a jelenkoré a modern tanulmányok közé. S ezen logika alapján az európaiak régi, középkori, modern és jelenkori történelemről beszélnek.

Az európaiak megkülönböztetnek továbbá tradicionális és modern társadalmakat, amelyeknek az alábbi ismérvei vannak:

A tradicionális társadalom agrártársadalom. Legfőbb jellemzői a stabilitás, a megélhetésre való orientálódás, a rokonság-centrikusság és a vallásosság. Mindezekkel szemben a modern társadalom gyorsan változik, többletermelő ipari termelés (profit, befektetés) a célja, individualista, az államra és a gazdaságra összpontosít, és racionalistának vallja magát (Waters, 1999: 4).

A modernitást - mint társadalmi, gazdasági és kulturális jelenséget - a következő lényegesebb ismérvekkel szokták jellemezni:

A termelési szisztéma ipari, relatíve nagy méretű, specializált és gépesített,

többlettermelésre és profitszerzésre orientált; a személyek közötti kapcsolatok önérdéken alapulnak, racionálisak és számítóak; a gazdasági termékek - az emberi munkát is beleértve - elidegeníthető árucikknek vannak tekintve, és a piacon szerezhetők be; az állam kormányzási tevékenysége inkább a társadalmi szerepe által van meghatározva, s nem a személyek igényei szerint, s mindezt a rendszeresen tartott választásokon törvényesítik; az individuális személyek állampolgári jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, s a legitimitást, valamint a társadalmi békéért, biztonságért és a megfelelő életszínvonalért érzett felelősséget vannak hivatva képviselni; a kulturális értékrend (igazság, szépség, moralitás) autonómiát élvez az egyének egymáshoz és a társadalmi élet más területeihez való viszonyát illetően; a különböző társadalmi egységek - családok, iskolák, önkormányzatok, vállalatok, egyházak, önkéntes szervezetek, stb. - egymástól elkülönülnek, tehát szét vannak választva és meg vannak különböztetve (Waters, 1999: xii-xiii).

A modern ipari társadalom és a kapitalista gazdaság által létrehozott gazdasági és társadalmi „világszínház” tehát jelentősen különbözik az agrártársadalmakétól. A különbséget mutatják az embert körülvevő tájképben és az életmódban bekövetkezett változások, melyek egy világszínházi hasonlattal élve a „színpad” megváltozását jelentik (Zukin, 1993). Hogy a modernizáció mennyire változtatta meg magát a gazdaság és társadalomszervezés rendezőelveit és a morális értékrendet - ez az igazi kérdés. Tehát hogy voltaképpen minőségileg milyen színjáték folyik a „modern világszínpadon”, s ez mennyire valóság orientált, és mennyire fikatív.

Az európai modernitás jelentése

Az európai modernitás a modernizáció – mint társadalom és gazdaság formáló folyamat – eredménye. Történetileg mindez a kapitalizmus és a polgári társadalom kialakulását, és globális gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi szisztémává válását jelenti a 18, 19, és a 20. században, mely felváltotta a feudális agrártársadalom hosszúra nyúló korát. Az európai modernitás nem választható el azonban a gyarmatosítástól, és csak azzal együtt vizsgálható (Bóka, 2010: 45-48).

Az európai modernitás komplex és ellentmondásos jelenség, s mint ilyen a jó és rossz összetevők és azok keveredésének a szerves egysége (jin és jang analógia). Az európai modernitás kétségtelen nagy vívmánya, hogy – miként a narratíva állítja - a felvilágosodás korában megújult gazdaság és társadalomszervező értékrendjében és rendezőelveiben, melyeket Az ember és polgár jogainak deklarációja, 1789 foglal magában. Szakított a feudális előjogokkal és a feudalizmus rendszerével, és szabaddá tette az utat a profitorientált piacgazdaságra és kereskedelemre épülő kapitalista gazdaság- és társadalomszervezés számára. Létrehozta a demokratikus civil jogállam és

polgári társadalom rendezőelvéit. Ipari, tudományos, technológiai, és gazdaság szervezési forradalmat idézett elő, mely modernné tette a nyugat-európai országokat.

Ugyanakkor a 18, 19. században és a 20. század első felében az európai modernitás eszméje szorosan kötődött egyrészt az Európából kivándorló telepesek mozgalmához; másrészt az európai hatalmak világszerte folytatott expanziójához, a gyarmatosításhoz, az imperializmushoz, és a neo-kolonizációhoz, mely során kialakult és rögzült a kapitalista világrend. A modern kapitalista gazdaság és társadalom számos téren javította az emberiség életminőségét és megélhetését. Ugyanakkor a korábbi agrártársadalom racionális rendjének felbomlásához vezetett, melynek helyén egy fiktív gazdaság, sőt világgazdaság, alakult ki. E fiktív liberális világgazdaság kölcsönalapú, profitorientált és spekulatív jellegű, megfelelő fékek és ellensúlyok nélkül. Túlpörgései világgazdasági válság periódusokat idéztek elő, melyek tönkremenéshez, elszegényedéshez és nyomorhoz vezettek mivel az elképzelt „automatikus önjavító” mechanizmus csak túl hosszú távon jelentkezett.

A szabadságeszme és az európai országok demokratikus megújítása jegyében indult modernizáció a gyarmatosítás idején nem működött tehát az eszméknek és a jogi rendezőelveknek megfelelően. Ellenkezőleg, a hatalmi versengés és a piacokért való küzdelem fékezhetetlen elszabadulását hozta a 19. században és a 20. század első felében. Az egymással szemben védekező, és egyúttal egymással versengő nemzetgazdaságok rendszerében egyes európai államok a demokrácia eltorzult formáit (sovinizmus, fasizmus és nemzeti szocializmus) produkálták. A társadalom- és gazdaság-szervezésben előállt zavarok pedig két világháborúhoz vezettek.

A második világháború pusztításait követően az európai modernitás ellentmondásai világossá tették, hogy a modernizáció, és terméke a szuverén nemzetállam alapú kapitalista világgazdaság európai interpretációjának az újragondolása szükséges: fékek, kiegyensúlyozó és szabályozó mechanizmusok és intézmények kidolgozása, megalkotása és beépítése a nemzetállamok közötti gazdasági és politikai együttműködést szabályozó nemzetközi jogi és intézményes rendszerbe szükséges a békés világföderáció eszméje szellemében (Althusius, 1932: 34-35, 61; Kant, 1985: 17-36; Tocqueville, 1990, 158-159; Proudhon, 1921: 104).

E kihívással való szembenézést tűzte célul az európai integráció, mint nemzetek feletti gazdaság- és társadalomszervezési modernizációs kísérlet, melynek terméke a szubszidiaritás és a többszintűség elvén alapuló kormányközi és nemzetek feletti Európai Unió: „az európai nemzetállamok föderációja”. Mint ilyen sikerrel haladta meg a nemzetállami szuverenitást. Az Európai Unió teoretikus alapjait tekintve Jean Monnet föderalista-funkcionalizmusának

(Monnet, 1962: 20-21), Altiero Spinelli föderalizmusának (Spinelli, 1972), és De Gaulle klasszikus konföderalizmusának (De Gaulle, 2003: 44) az eszmei keveréke. A megújult Európa az európai államok közötti többszintű - nemzetek feletti és kormányközi - együttműködésen alapul a Tanács, a Parlament és a Bizottság együttdöntési mechanizmusának irányításával, és a Bíróság konfliktus kezelő szerepével a szubszidiaritás elve alapján (Bóka, 2008: 130-134). A legnagyobb vívmánya, hogy békét tudott teremteni Európában.

Az európai integráció tehát egy olyan sikeres béketeremtő új regionális modernizációs projektnek tekinthető, amely kivívta a világ többi országának az elismerését. Az Ázsia és a Csendes-óceáni térségben a The Asia-Pacific Association for EU Studies (EUSA-Asia Pacific, EUSA AP) kereteiben szerveződő kelet-ázsiai európai és EU tanulmányi központok fontossága megerősödött Kínában, Japánban és Dél-Koreában. Multidiszciplináris kutatások folynak a kelet-ázsiai és európai társadalom összehasonlításáról. Ezek közül az egyik legfontosabb például az ön-kép és a másság, valamint a kulturális identitás szerepét vizsgálja az EU, és Ázsia és a Csendes-óceáni térség kapcsolatainak alakulása vonatkozásában (Holland, 2007). Fontosak továbbá az EU mint új regionális unió tapasztalatai a kelet- és dél-ázsiai regionális együttműködés, és az ASEAN integráció elmélete és gyakorlata vonatkozásában (Eliassen, 2007: 217, 219; Maul, 1998: 84-106; Higgot, 2007: 75-106).

Az EU kereteiben napjainkban kibontakozó kölcsönválság azonban hibákat jelez az európai gazdasági és pénzügyi konstrukcióban és az európai jogrendszerben, melyek feltérképezése és kijavítása az európai politika előtt álló új kihívás. S az ázsiai EU kutató és oktatási központok számára is fontos tapasztalat, hogy hogyan is fog tudni kijutni az EU a válságból, mivel ez hasznos adalékul szolgálhat az ázsiai integrációk, mindenekelőtt az azok közül is legfontosabbnak számító ASEAN számára. A válság hatására Ázsiában az EUSA AP kereteiben például már arról töprengenek, hogy vajon az EU Ázsia árnyékába került-e, s hogy a válság hogyan változtathatja meg az EU és az Ázsia – Csendes-óceáni térség közötti kapcsolatokat (EUSA AP).

A modernizáció világtörténeti értelmezése

A modernizáció gondolatának tudományos elméletté válása tulajdonképpen az európai expanzió és a gyarmatosítás jelenségével való szembenézés során keletkezett, mely napjainkban fellendülőben van (Wesseling, 1978). A realista történeti elemzések tagadhatatlan tényként ismerték fel, hogy az európai tengerentúli expanzió dramatikus következményekkel járt mind az európai történelem, mind a világtörténelem számára mégpedig a következők miatt:

Az európai kultúra találkozása az ázsiai kultúrákkal a 18. századig jelentősen

gazdagította mind gondolatilag, mind tudományosan az európaiakat. Majd a 19. században lendületesen kibontakozó ipari forradalom és gyarmatosítás a világ területe feletti kontrollért való versengésben tetőzött, melynek célja a nyersanyagok biztosítása volt kizsákmányolási és kereskedelmi haszonszerzés céljából. Az ázsiai országok mind a tenger felől, mind a szárazföldön körbe lettek kerítve, és sajnálatos módon egy ideig nem találták a hatékony védekezés módját sem az európai fejlett haditechnikával, sem a kapitalista pénzügyi és kölcsönpolitika kifinomult jogi módszereivel, sem az oktatási politika gondolkodást formáló nyugati monopóliumával szemben. Így nem tudták elejét venni sem a katonai erőszak jelenlétének, sem az államok eladósodásának, sem az európai technológiai és tudományos szellemi fölénynek. Mindez elősegítette a nyugati világ felsőbbrendűségében és társadalomformáló elhivatottságában való hit kialakulását és ennek a modernitással való keveredését.

A valóságban az európai modernitás jelensége (az ipari forradalom és a kapitalista gazdasági és polgári demokratikus társadalmi forma) a gyarmatosítás és az az által érintett népek (országok) gyarmatosításra való reakciójának kölcsönhatásaként jött létre. Európa nyugati részén a korábbi feudális agrár- és kereskedelmi struktúrák teljesen felbomlottak. Ugyanakkor Ázsiában az iparosodás, és a kapitalista gazdálkodásra való áttérés a nyugat-európainál csak lényegesen lassabban, és a nyugat-európai példa pozitív és negatív hatásainak kényszerű fontolgatása során ment végbe. A családok, klánok és a faluközösségek irányítása alatti mezőgazdasági termelésre orientálódott gazdaság- és társadalomszervezési struktúra és annak rendezőelvi csak fokozatosan indultak tehát bomlásnak, és csak lassan alakultak át a kapitalista gazdaság kihívásai közepette. Sőt, például Indiának ma is vannak olyan területei, ahol a régi társadalom felbomlása egyáltalán nem történt meg.

Mindezt látva a 19. században előretörő Brit Birodalom és a nyugati gyarmatosító hatalmak az ázsiai (kelet-ázsiai) társadalmakhoz képest modernebbnek és civilizáltabbnak nyilvánították magukat. E gondolkodás esetenként az ázsiai társadalom egésze elmaradottságának és fejlődésképtelenségének a hangsúlyozásával járt együtt (Bóka, 2009: 21-48). Mindez morálisan szabaddá tette az utat a nyugat-európai felsőbbrendűségi- és civilizációs elméletek kialakulására az ősi ázsiai civilizációk vonatkozásában. A nyugati felsőbbrendűség hitén alapuló teóriákhoz kapcsolódó sztereotípiák pedig Európa expanzióját és meggazdagodását szolgálták, mivel a szabad rablással és mások alávetésével kapcsolatban felmerülő morális gátlásokat feloldották.

A nyugatosítás elmélete és gyakorlata a felvilágosodás korát jellemző szabadságeszmén alapuló társadalom- és gazdaságszervező gondolkodást súlyosan károsította. A gyarmatosításban részt vevő európai nemzetállamok és nemzetbirodalmak közül többen nacionalista, sovíniszta vagy rasszista

szellemiséggel (fasizmus, nemzeti szocializmus) itatódtak át, s a demokratikus ellenzékük - a világföderáció eszméjét támogatva – kisebbségben vívta küzdelmét. Az autoritárius európai nemzetbirodalmak által a gyarmatosítás során folytatott modernizáció tehát produkált különböző eltorzult gazdasági- és társadalmi formákat is. Ez pedig hozzájárult annak a gondolkodási zavarnak a kialakulásához, amely két világháború tragikus zsákutcájába vezetett.

Az európaiak az 1789-ben Az ember és polgár jogainak deklarációjában meghirdetett demokratikus polgári és emberi jogi gondolkodás szellemében megújulni csak a második világháborút követő újragondolás során tudtak, mint arról már fentebb szó volt. Ekkor vetették el végleg a szolgaság intézményét, a rasszizmust és a nacionalizmust *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatában*, 1948-ban, és ismerték el az európai föderalizmus fontosságát. Mindezt a gyarmatok kibontakozó függetlenségi harca tette halaszthatatlan szükségyszerűséggé.

Ázsia szerepe az európai modernizációban

Az európai expanzió természetesen nem egy kitervelt és egyoldalú dolog volt. Mind együttműködő, mind támogató, mind elutasító reakciókkal járt együtt szerte a világon. Ezért a gyarmatosítás voltaképpen egy eléggé komplikált problémának tekinthető: van jó, és van rossz oldala is, s ezek egymással szoros kölcsönhatásban vannak. Az “európai modernitásként” (“European modernity”) emlegetett liberális kapitalista gazdasági és szociális szisztéma alkotmányos jogállami és emberi jogi keretekben minden kétséget kizáróan Nyugat-Európában jött létre, és valóban az európai társadalom, pontosabban az Atlanti-partvidéken élők, energiáiból fogant. Azért nevezik tehát az európai civilizációt a “modernitás civilizációjának” (“civilization of modernity”), mert kitermelte a liberális kapitalista piacgazdaságot az ipari társadalom kereteiben, az USA-val és az egész világgal kölcsönhatásban, és mindez megváltoztatta a korábbi agrártársadalom szerveződési kereteit, és az életkörülményeket (Wesseling, 1978: 10-11). Ugyanakkor az európai modernizáció nem fejlődött volna a piac- és profitszerzésre orientált, szabad versenyen, valamint gazdasági és kereskedelmi jogon alapuló fiktív formában, ha például Japán, Kína, és India ellent tudott volna állni: pontosabban megfelelően hatékony határt tudott volna szabni. Ezért a probléma lényegében a nem megfelelő együttműködés ténye, és a fiktivitás kialakulása a gazdaság és társadalomszervezésben: egy a nem reális megélhetési szükségletek, hanem a piacgazdaság profitszerzési igényei szerinti fiktív világ gazdaság, ipar és kereskedelem létrejötte (Polányi, 1997: 101-110). A nyugati országok mindebből a társadalomszervezési zavarból sokat profitáltak: ipari, gazdasági, tudományos és technológiai fejlődésük fellendült, hadiiparuk és fegyvereik tökéletesedtek. Ugyanakkor mivel önmaguktól nem találták a

határokat, a hatalmi harc fellángolt és a gazdasági válság komoly pusztításokat végzett. Mindez azt mutatja, hogy a nyugati gazdaságnak szüksége van ellensúlyokra, a nem nyugati országok kiegyensúlyozó és békés alternatíváira.

Az alternatívák megtalálását nehezíti, hogy a Nyugat-Európában kifejlődő kapitalizmust és civil társadalmat világszerte másolták, ily módon akarván és egyben kényszerülve meghonosítani. A modernizációban való részvétel kényszerének hatására a nyugat-európai gazdasági és politikai eszmék, jog, intézmények, technikai vívmányok szétterjedtek az egész világon (Kosáry, 1997: 10-15). Ebben az értelemben az „európai modernitás” egy világgazdaságot és egy világszisztémát teremtett, melynek a formálásában az USA-val együtt élen jár. Ázsia kiegyensúlyozó válaszai, mint már említettük, sokáig késtek, mivel Ázsia iparosodása és önmagára találása a modern világgazdaságban több időt vett igénybe. Az ázsiai országok számára a kapitalizmus csak fokozatosan vált a belső gazdasági és tudományos fejlődés előmozdítójává, - külső hatásként és nem a belső fejlődésük eredményeként. A kelet-ázsiai gazdasági fellendülés és nyitás azonban mégis megtörtént. Ebben nagy szerepet játszott az európai integráció, az EU béketeremtő ereje.

Modernizáció Ázsiában (Kelet-Ázsia)

Kelet-Ázsiában, Japánban, Kínában és Dél-Koreában, sokat gondolkoztak a modernizáció és a nyugatosítás jelenségén a történelem során. Mindennek az lett az eredménye, hogy szétválasztották a modernizációt és a nyugatosítást, és azok jelentését, hatását és elfogadhatóságát különbözőképpen interpretálták. Modernizációnak lényegében a tudományos technikai és technológiai fejlődést és az abba való bekapcsolódást tekintették, nyugatosításnak pedig a liberális kapitalista „business” civilizáció rendezőelvi, értékrendje és mentalitása adaptálásának a kényszerét.

A modernizációval és a nyugatosítással szemben lényegében az alábbi öt magatartás különböztethető meg (Bae, 2007: 181-184).

- Elutasítás: mind a modernizáció, mind a nyugatosítás elutasítása.

- A modernizáció elfogadása, de a nyugatosítás visszautasítása: Ez azt jelenti, hogy a liberális kapitalizmus által létrehozott tudományos, technológiai és jóléti vívmányok megvalósítása követendő példának lett tekintve, ugyanakkor a nyugati vallási és társadalmi eszmék nem. A saját kulturális identitás megőrzéséhez való ragaszkodás vált hangsúlyozottá.

- Mind a modernizáció, mind a nyugatosítás elfogadása: Akik emellett voltak úgy látták, hogy a modernizáció egyben nyugatosítást is jelent. Csak akkor lehet ugyanis sikeres a modernizáció, ha a nyugatosítás is megtörténik.

- A nyugatosítás elfogadása, de a modernizáció visszautasítása.

- Kezdetben mind a nyugatosítás mind a modernizáció elfogadása, majd a nyugatosítás leállítása, de a modernizáció életben hagyása.

A leggyakoribb ezen magatartások közül, hogy kezdetben mind a modernizációt, mind a nyugatosítást megpróbálják elutasítani. Majd a modernizációt igyekeznek meghonosítani, de a nyugatosítást nem. A nyugatosítást illetően csak külsőségekre szorítkoznak, ugyanakkor a kulturális hagyományokat megőrzik. Ez történt Japánban, majd később Japán példáját követve Kínában is (Huntington, 1996: 72-78).

Lényeges fordulat az ázsiai magatartásban csak akkor következett be, amikor Kelet-Ázsiában fellendült a gazdaság a technológiai és tudományos eredményeknek köszönhetően. Mindez világossá tette, hogy a modernizáció az ázsiai társadalmakban is gazdasági, katonai és politikai megerősődéssel jár együtt. Ekkor az emberek újra elkezdtek hinni a saját kultúrájukban, és megélénkült az alternatív modelleken való gondolkodás a Nyugat hatalmi kiegyensúlyozása céljából.

A modernizáció – mivel a nyugati eredményeket készen vette át - nem okozott olyan méretű bomlást a tradicionális ázsiai kultúrákban, mint az európaiban. Kiderült az is, hogy a kapitalizmus más civilizációs alapokon is eredményes lehet. Sőt, eredményei a megélhetés és a jólét területén is jelentkeznek. Mindennek hatására elindult a vita a nyugati szabadversenyos kapitalizmus, és - a világgazdasági hatásokkal szembeni nyitás és zárás módszerét időközben kialakító és mesterien alkalmazni tudó - ázsiai államkapitalizmus modelljei közötti hasonlóságokról és különbségekről (Kierzkowski, 2002; Waters, 1999).

A kérdés most már az, hogy a liberális kapitalizmus és az államkapitalizmus jelenléte a világgazdaságban létre tudja-e hozni a két egymást ellentételező modell jótékony egyensúlyát a világgazdaságban. Mindebben, éppen a világgazdasági kölcsönhatás mechanizmusa miatt, a nem európai országok és kultúrák nyugati modernitásról szóló elemzései, reakciói, alternatív kapitalista gazdasági megoldásai, és az ezzel párhuzamosan jelentkező gazdasági felvirágzás segítséget jelent. Így az „expanzió-reakció” mechanizmusának eredményeként beindult kapitalista modernizáció pozitív és negatív gazdaság- és társadalomszervező hatásaival való szembenézés mind az európai, mind az ázsiai civilizációkhoz tartozó országok számára elkerülhetetlen.

Kérdés, hogy tud-e a modernizáció a valóságkeresés jegyében folytatódni a világgazdaság- és társadalomszervezésben.

Konklúziók

Konklúzióként az a következtetés vonható le a modernizáció értelmezését és a világban betöltött szerepét illetően, hogy a modernizáció a nyugati

gondolkodásban egy olyan komplex történelmi jelenségként van beállítva, mely a liberális kapitalista piacgazdaság és iparosítás kialakulásához, elterjedéséhez és a nyugatosítás ideológiájához kapcsolódik. A modernizáció e szerint tradicionális patriarchális társadalmakat bomlasztott fel és tett modernné mind Európában, mind szerte a világon. Ugyanakkor a modernitás nyugati gondolata megfelelkezik arról a tényről, hogy a kapitalista gazdaságba bekapcsolódó, s ezáltal modernné váló különböző társadalmak egymáshoz hasonlóvá is váltak, meg nem is. Az európai modernitás által létrehozott világ – a hiedelmektől eltérően - tehát globális is, meg nem is. Az iparosítás és a technológiai fejlődés dinamikája hasonlóságot teremtett a világ országai között a „színfalakat” illetően, de csak részben formálta át azok kulturális sajátosságait és hagyományait. A modernizáció ezért egyetemes jelenség, a nyugatosítás vagy európaiasítás pedig nyugati, európai.

Ugyanakkor nem szabad azt sem elfelejteni, hogy az egyes kultúrák beépítik a társadalomfejlődésükbe az új dolgokat - technika, technológia, tudomány, üzlet, európai értékek - és a tradicionális és az új dolgok kombinációját létrehozva rekonstruálják önmagukat. Ez pedig szükségszerűen azzal jár, hogy ha történetesen lehanyaglik például az európai kultúra, akkor a más kulturális és társadalmi modellekbe beépített európai modernizációs elemek tovább tudnak fejlődni és hatni a saját dinamikájuk szerint. Az “európai modernitás” ebben az értelmezésben az európai kultúra kétségtelen hozzájárulása a világtörténelem formálásához, de a többiek részvételével és azokkal kölcsönhatásban (Eisenstadt, 1978: 176, 180). Ha a kapitalizmus jelenlegi - még a Nyugat által dominált, de válságban lévő - formái lehanyaglanak, akkor a helyükbe lépő új formák lesznek a modernekek.

Vajon modernizálható-e a posztmodernné váló fiktív liberális kapitalista világgazdaság és az általa motivált társadalomszervezés értékrendje egy az emberek megélhetését, valóságos szükségletei kielégítését, jólétét és művelődését szolgáló reális világgazdasági szervezés irányában? Ez az igazi kérdés.

Felhasznált irodalom

Althusius, Johannes (1932): *Politica methodice digesta*. Harvard University Press, Cambridge

Bae, Kichan (2007) *Korea at the Crossroads. The History and Future of East Asia*. Happy Reading Books, Seoul

Bóka, Éva (2008) *Az európai integráció. Elméletek történelmi perspektívában*. Corvina Kiadó, Budapest

Bóka, Éva (2009): *The Europe-China Dialogue in a Historical Perspective. Grotius, E-Könyvtár*; <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=FDWKZS>

Bóka, Éva (2010) *Európa és Ázsia. Modernizáció és globalizáció*. Grotius Könyvtár 4., Veszprém

Eisenstadt, Shmuel N. (1978) European Expansion and the Civilization of Modernity. In: Wesseling, Henk (ed.) *Expansion and Reaction*. Leiden University Press, Leiden

Eliassen Kjell A. - Borve Arnesen, Catherine (2007) Comparison of European and Southeast Asian Integration. In: Telo, Mario (ed.) *European Union and New Regionalism. Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. Ashgate Publishing Limited, Aldershot, Hampshire, England; Ashgate Publishing Company, Burlington, USA

EUSA AP honlapja: <http://www.eusaap.org/>

Gaulle, Charles de (2003) Europe, in *Memoirs of Hope* (Simon and Schuster, New York, 1971). In: Nelsen, Brent F. - Alexander Stubb (eds) *The European Union. Readings on the Theory and Practice of European Integration*. Lynne Rienner Publishers Inc., Boulder, Colorado

Higgot, Richard (2007) Alternative Models of Regional Cooperation? The Limits of Regional Institutionalization in East Asia. In: Telo, Mario (ed.) (2007) *European Union and New Regionalism. Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. Ashgate Publishing Limited, Aldershot, Hampshire, England; Ashgate Publishing Company, Burlington, USA

Holland, Martin – Ryan, Peter – Nowak, Alojzy Z. – Chaban, Natalia (eds.) (2007) *The EU Through the Eyes of Asia. Media, Public and Elite Perceptions in China, Japan, Korea, Singapore and Thailand*. Asia-Europe Foundation, National Centre for Research on Europe. Ateneo de Manila University, University of Warsaw, Singapore – Warsaw

Huntington, Samuel P. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster UK Ltd., London

Kant, Immanuel (1985): *Az örök béke*. Európa, Budapest

Kierzkowski, Henryk (ed.) (2002) *Europe and Globalization*. Palgrave, Macmillan, New York

Kosáry, Domonkos (1997) Keynote address: Europe and the World System in a Historical Perspective. In: Falk, Richard – Szentes, Tamás (eds.) *A New Europe in a Changing Global System*. United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris

Maul, Hanns – Segal, Gerald – Wanandi, Jusuf (eds.) (1998): *Europe and the Asia Pacific*. Routledge, London, New York

Monnet, Jean (1962) A Ferment of Change. *Journal of Common Market Studies*. I. évf. 1, 203-211.

Polányi, Károly (1997) *A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei*. Napvilág Kiadó, Budapest

Proudhon, Pierre-Joseph (1921) *Du principe fédératif*. Bossard, Paris

Spinelli, Altiero (1972) *The European Adventure*. Charles Knight & Co. Ltd., London

Telo, Mario (ed.) (2007) *European Union and New Regionalism. Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. Ashgate Publishing Limited, Aldershot, Hampshire, England; Ashgate Publishing Company, Burlington, USA

Tocqueville, Alexis de (1990) *Democracy in America*. Vol. 1. Vintage Book Edition, Random House INC., New York

Waters, Malcolm (ed.) (1999) *Modernity. Critical Concepts*. Vol. 1. *Modernization*. Routledge, London

Wesseling, Henk (ed.) (1978): *Expansion and Reaction*. Leiden University Press, Leiden

Zukin, Sharon (1993) *Landscapes of power: from Detroit to Disney World*. University of California Press, Berkeley

Modernizáció mint társadalomformáló eszme: Európa és Ázsia

BÓKA ÉVA

Budapesti Corvinus Egyetem

Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola

Világgazdasági Tanszék

Európa Újragondolása Doktori Műhely

1093 Budapest, Fővám tér 8.

Tel.: 482-5101

E-mail: eva@eva-boka.name

Modernizáció, globalizáció, világgazdaság, európai modernitás, nyugatosítás

Modernization, globalization, world-economy, European modernity,
Westernization

Az európai kultúrához tartozó országok a világ többi országával szoros kölcsönhatásban fejlődtek a történelem során. Volt azonban egy olyan periódus - a gyarmatosítás kora -, amikor a nyugat-európai hatalmak világban való kereskedelmi terjeszkedése az iparosítás és a kapitalista gazdasági forma kibontakozásához vezetett. Mindez olyan horderejű változást idézett elő a világgazdaságban, amely megváltoztatta a „tájat” és az életkörülményeket. E folyamat az agrártársadalmak felbomlását eredményezte mind Európában, mind szerte a világon, s új társadalomszervező utak és alternatívák jöttek létre. Az európaiak ezt a jelenséget időközben modernizációnak nevezték el, s a saját civilizációs alkotó energiájuk érdemének tekintették. Ezért feljogosítva érezték

magukat arra, hogy a világot nyugatosítsák, mintegy modernné tegyék, kisajátítva ezáltal a modernizációt, és elfelejtvén, hogy a valóságban a modernizáció nem európai, hanem egyetemes jelenség, az emberek és az országok közötti természetes és szükséges kereskedelmi és tudományos együttműködés eredménye.

A modernizáció során kialakuló liberális kapitalizmus fiktív világgazdasági és társadalmi fejlődést eredményezett az emberek, a helyi közösségek és az országok megélhetése szempontjából. Az ázsiai országoknak hosszú időbe telt mire az európai modernitásnak a világgazdaságot és társadalmat átalakító kihívásával szembesülve megtalálták az alternatív válaszaikat, s a világgazdaságba önálló országgént bekapcsolódva maguk is gazdasági virágzást és jólétet tudtak teremteni.

A tanulmány azt kutatja, hogy mit is jelent a modernizáció, mely a globalizációval együtt korunk olyan fontos eszméje, melynek társadalomformáló ereje van, s mint ilyen tudományos elméleti rangra tör a nyugatosítás kereteiben.

Modernization as an Idea Shaping the Society: Europe and Asia

The European countries developed in interaction with the other non-European countries during history, and mutually enriched the culture and science of one another. But there was a period – the era of colonization – when the commercial expansion of the Western European powers world-wide led to industrialization and the formation of the capitalist economic system. All this resulted in such an important change in the world economy that changed the “landscape” and the living conditions. This process caused the gradual dissolution of the former agrarian societies, not only in Europe but all over the world. As a result new ways and alternatives of social and economic organization came into being.

Europeans labelled this phenomenon modernization. They believed that modernization is the unique product of the shaping force of European civilization. Therefore they believed that Europeans have to Europeanise (Westernise), or rather modernize the whole world. This Europe-centric sense of vocation monopolized modernization forgetting that modernization, in reality, was not a European but a universal phenomenon. It was the result of the natural commercial, economic, scientific and cultural cooperation among people world-wide.

European expansion resulted in a fictive capitalist economic and financial world system with crises coming always back. It took a long time till the countries in Asia could find their alternative answers to the challenge of European

modernity, and they could create a booming economy, and improve livelihood.

From the point of view of the livelihood of persons, families, local communities, and countries all over the world the real question is how to modernize the fictive capitalist world economic system to be able to achieve peace, security and livelihood following the real needs of the people.

The paper searches the meaning of modernization, which with globalization can be regarded as an important idea of our age aiming to become a scientific theory in the framework of Westernisation.